

Эргешали кызы Айчүрөк, Айдарова М.Д.

**КӨП МАДАНИЯТТУУ БИЛИМ БЕРҮҮ ПЕДАГОГИКАЛЫК
МАДАНИЯТТЫН БИР БӨЛҮГҮ КАТАРЫ**

Эргешали кызы Айчүрөк, Айдарова М.Д.

**ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ЧАСТЬ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

Ergashali kyzy Aichurek, Aidarova M.D.

**MULTICULTURAL EDUCATION AS A PART
PEDAGOGICAL CULTURE**

УДК:371/55

Бул макалада учурдагы билим берүү, мугалим жана анын азыркы учурдагы орду, мугалимдин компетенттүүлүгү жана педагогикалык маданияты, мугалимдердин жана окуучулардын көп маданияттуулугу жөнүндөгү маселелер каралды.

Негизги сөз: мугалим, педагогикалык маданият, көп маданияттуулук, дүйнөлүк маданият, компетенция, компетенттүүлүк, өзүн-өзү тарбиялоо, баалуу эмгектер, жигердүү аракет, сапаттык көрсөткүч.

Билим берүүнү жана илимди өнүктүрүү бул саясий да, улуттук да улуу милдет экендиги белгилүү. Окутуунун жана тарбиялоонун максаттуулугу, жемштүүлүгү да негизги маселе. Бул маселенин кайсы бир деңгээлде чечилиши бүгүнкү мугалимдин педагогикалык чеберчилигинин, педагогикалык маданиятынын деңгээлине жараша болот. Себеби, мектепти илим-билимдин, таалим-тарбиянын, маданияттын очогуна айландыргандар мугалимдер эмеспи.

Бүгүнкү дүйнөлүк маданият - көп түрдүү улуттук маданият, бул көп түрдүү этникалык маданияттан куралган интеграциялык процесс. Бул болсо, азыркы социомаданий кырдаалдарда башка элдердин маданий иденттүүлүгүн түшүнө билүүнү жана сыйлоону талап кылат. Анткени, этномаданий көрүнүш биздин өлкөдө да көп түрдүүлүктү жаратып, татаал социалдык факторлордун комплексин түзүп жатат. Мындай учурда ар бир инсандын көп маданияттуулугу негизги орунда турат. Ал үчүн жаш муундарыбыз башка элдердин маданий баалуулуктарын, жашоо образдарын, каада-салттарынын өзгөчөлүктөрүн окуп үйрөнүүгө жөндөмдүү болуусу талапка ылайык болуп турат. Окуучуларда мындай жөндөмдүүлүктөрдү калыптандырууда мугалимдин педагогикалык маданиятынын жогорку деңгээлде болуусу зарыл деп эсептейм.

Педагогикалык маданият дегенде - мугалимдин кесиптик-инсандык компетенттүүлүктөрүнүн комплексин түшүнөбүз. Ал эмгек маданияттуулук - мугалимдин педагогикалык маданиятынын бир бөлүгү болуп саналат.

Ал эми, калыптандыруу түшүнүгүнө кыргыз элинин улуу окумуштуу-педагогу Э. Мамбетакунов төмөнкүдөй так аныктама берген: "Калыптандыруу - адамдын инсан катары башкача айтканда, социалдык объект катары бардык тышкы жана ички факторлордун таасири алдындагы өнүгүү процесси. Тарбиялоо процесси калыптанууга таасир этүүчү негизги факторлордун бири. Калыптануунун негизинде ар бир инсан өнүгүүнүн кайсы бир аныкталган деңгээлине жетет". Мына ушул калыптандыруу процессин талапка ылайык ишке ашырууда мугалимдин компетенттүүлүгү эң маанилүү болуп эсептелет. Анткени, окуучуларды көп маданияттуулукка үйрөтүү процессинде да, бул маселелерди өз деңгээлинде чечүү талап кылынат.

"Педагогикалык кесип бир эле мезгилде жаратуучу да, башкаруучу да. Мында мугалимдин компетенттүүлүгү талап кылынат. Мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгү - анын инсанды максаттуу калыптандыруудагы теориялык жана практикалык жөндөмдүүлүгүн мүнөздөйт" - деп орус педагогу Л.И. Мищенко айткандай, педагогдук кесипти аркалаган ар бир инсан компетенттүү жана көп маданияттуу жаш муунду калыптандыруу милдетин өз мойнуна алуусу абзел.

Н. В. Кузьмина педагогикалык ишмердүүлүктүн өз ара байланыштагы беш компонентин бөлүп көрсөткөн. Алар: гностикалык, конструктивдик, долбоорлоо, уюштуруучулук, коммуникативдик. Педагогикалык ишмердүүлүктүн аталган функционалдык түрлөрү билимдерди жана билгичтиктерди ийгиликтүү өздөштүрүүгө жардам берет.

Гностикалык ишмердүүлүк - окуу предметинин мазмунун толук өздөштүрүү, окуу процессине катышуучу билим алуучулар жөнүндө толук маалыматтарды билүү, педагогикалык алдыңкы тажрыйбаларды үйрөнүү жана аны чыгармачылык менен колдонуу, окутуунун методдорунун, формаларынын жана каражаттарынын оң жана терс жактарын анализдей алуу, педагогика илиминдеги жаңы маалыматтарды

өздөштүрүү, өзүнүн жетишкен жактарын жана кемчиликтерин анализдей билүү.

Конструктивдүү ишмердүүлүк - дидактикалык материалдарды тандоо, педагогикалык процессти пландаштыруу, түзүү, өзүнүн жана окуучулардын иш-аракеттерин пландаштыруу, педагогикалык процесстин окуу-материалдык базасын түзүү.

Уюштуруучулук ишмердүүлүк - таасир этүүлөрдүн системасын, окуучулардынар түрдүү багыттагы ишмердүүлүктөрүн, коллективдин иш-мердүүлүктөрүн жана өз ара ишмердүүлүктөрдү уюштуруу.

Коммуникативдик ишмердүүлүк - мугалим менен окуучулардын, окуучу менен окуучулардын өз ара мамиледе болуусун камсыз кылуу жана башка мектептин мугалимдери, окуучулары менен, ата-энелер менен өз ара мамиледе болууга багыттоо.

Мугалим бул ишмердүүлүктөрдү педагогикалык процессте системалуу ишке ашыра алса, анда окутуу жана тарбиялоо иштеринин натыйжалуу жыйынтыктарга ээ болуусу ишеничтүү тыянактарды жаратмак.

Кыргыздынулуу окумуштуу-педагогу С.Байгазиев "Индивидуалдык-личносттук маданият өскөн чөлкөмдө, илим-билим, интеллектуалдык деңгээли жогору көтөрүлгөн, жоопкерчилик сезими, укуктук аң-сезими, өзүн-өзү аўдап түшүнүүсү өркүндөгөн, өзүн-өзү башкара да, өзүн-өзү чектей да билген адамзат кулундары бар кыртышта демократия деген нерсе жакшы түшүм берет экен" - деп жеке инсандын руханий маданиятын, интеллектуалдык деңгээлин ааламдашуу талабына ылайык өнүктүрүү милдетин коюп олтурат. Бул милдет - инсанды окутуудагы, тарбиялоодогу, калыптандыруудагы, өнүктүрүүдөгү негизги фигура болгон мугалимге гана таандык. Мугалим башка адамдарды түшүнүп кароого, алардын жүрүм-турум мотивдерине кызыгуу менен таасир берүүгө жана алардын ички сезимдериндеги ой-толгоолорду билүүгө умтулат. Мындай учурдаанын педагогикалык маданияты жардам берет.

Мугалимдин педагогикалык маданияты - анын өздүк маданиятын, кесиптик компетенттүүлүгүн жана анын жеке чыгармачылыгын камтыган көп аспектүү түшүнүк. Ал эми көп маданияттуулук - тилдик, маданий, рухий көп түрдүүлүктөргө мүнөздүү болгон билим берүү мейкиндигин өз ичине камтыган түшүнүк. Башкача айтканда, дүйнөдөгү бардык элдердин тилин, маданиятын, акыл-эсин түшүнүү жана кабыл алуу. Демек, көп маданияттуулук - толеранттуулуктун калыптануусунун негизинде жаткан чыдамкайлык, ак көүүлүк, башка элдерге карата болгон достук мамиле.

Көп маданияттуулук - туруктуу социалдык өнүгүүнүн негизги шарты болуп, дүйнөлүк маданий жана билим берүү мейкиндигинде ар бир адамдын кызыгуусун камсыз кылат. Ал эми, мугалимдин көп маданияттуулук компетенттүүлүгү - күндөлүк жашоодо жана көп маданияттуу коомдогу иш-мердүүлүктүн жүрүшүндө башка өлкөлөрдүн

өкүлдөрү менен өз ара позитивдүү аракеттешүүдө керек болгон көп маданияттуу билим берүүдөгү жөндөм, көндүм, кызыгуу, керектөөлөр, баалуулуктар, инсандын интегративдик сапаттары болуп эсептелет. Бул сапаттар окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоонун базалык негизи катары кызмат кылат.

Педагогикалык маданият - мугалимдин методологиялык, нравалык-эстетикалык, коммуникативдик, технологиялык, акыл-эстик компетенттүүлүктөрүн өз ичине камтыйт. Ошондуктан, мугалимдин педагогикалык маданияты окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялап, өстүрүүдө негизги орунда турат. Ал эми, окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоодо ар бир предметтен сабак берген мугалим илимий-методологиялык негиздерге таянып, улуттук баалуулуктардын негизинде гана башка өлкөлөрдүн наркнасилдерин үйрөнүүгө жана аны урматтай билүүгө багыттоосу маанилүү. Албетте, бул багыттагы маселелердин чечилишинде окуу программаларына толуктоолорду жана өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгы жаралат. Анткени, кайсы гана сабак болбосун, анын окуу программасынын мазмуну сапаттуу, талаптагыдай түзүлбөсө, өтүлө турган темалар чаржайыттыкка учурайт. Көп маданияттуулук компетенцияларды калыптандыруучу иш-аракеттер предметтин максатынан, мазмунунан, усулдарынан, формаларынан жана каражаттары тарабынан иликтенет.

XX кылымдын атактуу философ-педагогу Эрик Фром мындай деп жазат: "Эгер жаңы турмулштуу куруу процессинде жаңы адам калыптанса гана, башкача айтканда, азыркы адамдын мүнөзүнүн, рухунун структурасында фундаменталдуу өзгөрүүлөр болуп өтсө гана жаңы коом курулушу мүмкүн". Демек, жаңы адамды калыптоо маселеси педагогикалык процессте көптөгөн проблемалардын чечилишин талап кылат. Буга окуучуларда атаандаштыкка жарамдуулук, туруштук берүү жөндөмдүүлүктөрүнө ээ болууну, башка бирөөнүн жана өзүнүн укуктарын сыйлай билүүнү жалпы адамзаттык деңгээлде өнүктүрө алуу жөндөмдүүлүктөрүн калыптандыруу маселелери да кирет. Бул маселелердин чечилишине зор үмүт менен кароого болот. Анткени, кандай гана карама-каршылыктар болбосун туруштук берүү жөндөмү бар, жаңы табылгалар үчүн изденүү жолуна түшкөн кайраттуу, эрктүү, жигердүү аракети бар педагогдорда аз эмес. Бул маселеге өз мезгилинде Н.Г.Чернышевский "Тарыхты жакшылап иштеп чыгуу, теориянын кийинки өркүндөөсүнө кызмат кылып, ошондой эле адамдар фактыны окуп, үйрөнүп жана алардан жыйынтык чыгарса, теорияда жана тарыхта эки жакка бирдей пайда алып келе турган өз ара аракеттенишүү чексиз уланмак" - деп кайрылып өткөн.

Жыйынтыктап айтканда, улуттук рухий-адептик, идеялык нарктарды жаш муундардын акыл-эсине түптөп, рухуна сиңирип, энчисине айландырып, аны жалпы адамзаттык баалуулуктар менен айкалышты-

ра алуу жөндөмдүүлүктөрүнө ээ кылуу аркылуу бул маселелердин чечилишине салым кошууга болот.

Адабияттар:

1. Айдарова М.Д. Педагогикалык маданият [Текст] / Айдарова М.Д. - Бишкек, 2012.
2. Байгазиев С. Цивилизация жана ата журт тагдыры [Текст] / Байгазиев С. - Бишкек, 2008.
3. Бекбоев, И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери [Текст] / И.Б. Бекбоев. - Бишкек, 2004.
4. Воловикова М. Поликультурное образование как часть педагогической культуры преподавателя. Воловикова М. М.: 2006.
5. Кузьмина Н.В. Кухар Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. [Текст] / Кузьмина Н.В. Кухар Н.В. Гомель: 1976.
6. Мамбетакунов Э., Сияев Т. Педагогиканын негиздери [Текст] / Мамбетакунов Э., Сияев Т. - Бишкек, 2008.
7. Рысбаев С.К. Кыргыз тили, адабияты мугалимине жаз кенеш [Текст] / Рысбаев С.К. - Бишкек, 2013.
8. Рахимова, М.Р. Педагогиканын теориясы, системасы, технологиясы [Текст] / М.Р. Рахимова, М.А. Абдыкеримова. - Бишкек, 2007.
9. Чернышевский Н.Г. Полн. собр. соч. т. 2. [Текст] / Чернышевский Н.Г. М.: 1949.
10. Фромм Э. "Душа человека" [Текст] / Фромм Э. М.: 1992.

Рецензент: д.п.н., профессор Чоров М.